

Μια επείγουσα ατζέντα για την Ελληνική παιδεία Οράματα, από τα οποία, ενδεχομένως, θα μπορούσαν να προκύψουν και θαύματα

Δρ Αριστείδης Χαρούπιας
Ορθοπαιδαγωγός, διδάκτωρ Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

Εισαγωγικά

Τα πρόσφατα τραγικά γεγονότα στο Παρίσι έχουν φέρει στην επικαιρότητα, για μια ακόμη φορά, ερωτήματα βαθιά ανθρώπινα, τα οποία μπορούν να συζητηθούν με κριτική/αναστοχαστική διάθεση. Η συζήτηση είναι επείγουσα και αναγκαία, όπως αναγκαία είναι, για την αποτελεσματική διεκπεραίωσή της, η κατοχή από τους συζητητές των κατάλληλων *νοητικών εργαλείων*. Κατάλληλα νοητικά εργαλεία διασφαλίζει στους πολίτες κάθε ευνομούμενης δημοκρατικής πολιτείας ένα αποτελεσματικό σύστημα παιδείας, που καλλιεργεί την *ελεύθερα* διαμορφούμενη κριτική σκέψη. Ο φανατισμός, ο σκοταδισμός και η μισαλλοδοξία αναπτύσσονται σε κοινωνικά φυτώρια όπου οι λαοί μαζικοποιούνται, χάνουν την ταυτότητα του ελεύθερα σκεπτόμενα πολίτη και μετατρέπονται σε ενεργούμενα 'πονηρών πολιτευτών' και εγωιστών πολιτικών ή θρησκευτικών ηγετών, σε κοινωνίες με ανελεύθερα συστήματα παιδείας. Σε μια παγκοσμιότητα πολυπολιτισμική, όπου η ένδεια -οικονομική και νοητική- μπορεί να οδηγήσει σε πράξεις τυφλής και παράλογης επιθετικότητας ανθρώπου προς άνθρωπο, η παιδεία παραμένει παράγοντας αφύπνισης και εκλογίκευσης. Σε έναν κόσμο όπου τα παιδιά μας ζουν και αναπτύσσονται κάτω από ένα κοινωνικό καθεστώς με κανόνες αλληλεπίδρασης των μελών του, οι οποίοι διαμορφώνονται και αναδιαμορφώνονται σχεδόν καθημερινά από την ροή των γεγονότων, η δημοκρατική παιδεία μπορεί να διασφαλίσει τον απαραίτητο αλληλοσεβασμό, ο οποίος θα εγγυηθεί και την κοινωνική ισοτιμία. Στις σύγχρονες πολιτειακές οντότητες, όπου οι θέσεις και οι απόψεις προσώπων, ομάδων, κρατικών ή θρησκευτικών οντοτήτων αυτοκαθορίζονται ή ετεροπροσδιορίζονται με κριτήρια -πολλές φορές- αδιαφανή, απροσδιόριστα ή/και παράλογα, η δυνατότητα στοχασμού και κριτικής αποβαίνει όλο και πιο δυσπρόσιτη για ένα σημαντικό μέρος των πολιτών. Προτάσεις διευθέτησης του ελλείμματος υπάρχουν πολλές και διαφορετικές, αλλά θεωρούμε ότι η πλέον ασφαλής και με εγγυημένη διάρκεια εδράζεται σε ένα σύστημα που να διασφαλίζει μια ποιοτική, τεχνολογικά ενήμερη, δημοκρατική παιδεία για όλους τους πολίτες.

Η αποτελεσματική παιδεία ως ζητούμενο

Στο 'νέο γενναίο κόσμο', όπου τα παιδιά μας υποτίθεται πως εκπαιδεύονται, ώστε να γίνουν ικανά να κατανοούν τις αλλαγές και να εξελιχθούν σε πολίτες του κόσμου, το σύστημα παιδείας μας επιμένει να υλοποιεί παλιομοδίτικες πρακτικές, χωρίς να είναι ακόμη σε θέση να εντάξει επαρκώς στη λογική του την ιλιγγιώδη ταχύτητα παραγωγής και διάδοσης της πληροφορίας και την απροσμέτρητη παραγωγή νέας γνώσης! Σε ένα παγκοσμιοποιημένο κοινωνικό περιβάλλον, που ενέχει χαρακτηριστικά επικίνδυνης κινούμενης άμμου, οι θεσμικά υπεύθυνοι για το σχεδιασμό των προδιαγραφών του συστήματος παιδείας- εκ των αποτελεσμάτων συμπεραίνουμε- δεν έχουν αντιληφθεί πως, πλέον, η κοινωνία λειτουργεί με όρους, οι οποίοι πριν ακόμη προσδιοριστούν επαρκώς, ώστε να είναι εφικτή η μελέτη τους, διαφοροποιούνται, αντιστρέφονται, επαναπροσδιορίζονται! Τα προβλήματα της καθημερινότητας είναι πλέον τόσο σύνθετα και, σε πολλές περιπτώσεις, τόσο καινοφανή, που τελικά μας προϊδεάζουν πως δεν θα είναι πλέον εφικτή η επίλυσή τους με στρατηγικές και μεθοδολογίες του χθες. Τα παιδιά μας, οι αυριανοί πολίτες του κόσμου -είναι πλέον αναγκαίο- να αναπτύξουν δεξιότητες που να τους επιτρέπουν να εμπλέκονται και να αντιμετωπίζουν τα νέα αυτά πρωτόφαντα συμβάντα. Καθημερινά παρακολουθούμε, πράγματι, γεγονότα αμφιλεγόμενα, συμπεριφορές με υπόβαθρο τον παραλογισμό ή άλλα που θα μπορούσαν να ερμηνευθούν μόνο από ψυχοπαθολόγους και

επιστήμονες εξειδικευμένους στις ασύμμετρες απειλές κατά της ζωής και της επιβίωσης του ανθρώπου και της κοινωνίας, όπως τη γνωρίσαμε μέχρι και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Οι προκλήσεις είναι πολλές και τα προβλήματα δυσεπίλυτα! Σ' αυτή τη νέα πραγματικότητα καλείται πλέον το σχολείο να οικοδομήσει νέες και δημιουργικά αποκλίνουσες λογικές και να προσφέρει στους νέους μας τα κατάλληλα νοητικά εργαλεία, ώστε να μπορούν μόνοι τους να βρουν τις νέες, κατάλληλες απαντήσεις. Καλείται το σχολείο να προετοιμάσει έναν νοήμονα, τεχνολογικά αλφαριθμητικό πολίτη του κόσμου... παντός καιρού! Στο νέο αυτό αμφιλεγόμενο κόσμο, οι εκπαιδευτικοί αναμένεται να διαδραματίσουν ένα ρόλο κεντρικό, καθοριστικό. Ο νέος αυτός υποστηρικτικός και καθοδηγητικός ρόλος, τους δίνει τη δυνατότητα να κατευθύνουν και να στηρίξουν τους αυριανούς πολίτες, ώστε να αναπτύξουν νέες δεξιότητες επιβίωσης, στο κυνικό, παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, όπου οι ανθρώπινες αξίες υποχωρούν μπροστά στη φενάκη της οικονομικής ευημερίας.

Νέοι καιροί, νέοι ρόλοι

Στη σχολική κοινότητα, η πολυπλοκότητα των συντελουμένων διεργασιών, στα πλαίσια μιας ρέουσας και διαρκώς μεταλλασσόμενης κοινωνικής πραγματικότητας, αναδεικνύει και επικαιροποιεί την ανάγκη ανακάλυψης και υιοθέτησης νέων ρόλων. Η σημαντικότητα της αυτονομίας και της επάρκειας, επιστημονικής και εμπειρικής, του εκπαιδευτικού συνεισφέρει στη συγκρότηση και τη λειτουργία ενός ποιοτικού συστήματος παιδείας. Οι νέοι σχεδιαστές που θα κληθούν να προχωρήσουν σε εκπαιδευτικές αναπροσαρμογές και στις αναγκαίες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις αναμένουμε ότι θα προσπαθήσουν να κατανοήσουν και να εντάξουν στη διαφαινόμενη αποδομητική λογική που επιβάλλεται να χρησιμοποιήσουν κατ' αρχήν, και το πλέον σημαντικό μέλημα, τη διαχρονικά αυτονόητη, άμεση και ποιοτική/ποσοτική υποστήριξη του εκπαιδευτικού της πρώτης γραμμής. Η ονοματοδοσία του νέου συστήματος παιδείας, που όλοι αναζητούμε, το οποίο, ελπίζουμε, να προκριθεί με τις διαδικασίες του υπερεπείγοντος, καλό θα ήταν να μην ακολουθήσει την πεπατημένη και –όπως διαχρονικά συμβαίνει στην πολύπαθη παιδεία μας- να μην υλοποιηθεί χωρίς έστω και περιορισμένη δοκιμή σε μικρό αριθμό σχολείων. Θεωρούμε ότι ελάχιστη προστιθέμενη αξία μπορεί να εξασφαλίσουν αλλαγές και μεταρρυθμίσεις, όταν βασίζονται σε ευκαιριακές απόψεις προσώπων. Εκείνο που θα προσδώσει αξία στο νέο αυτό αναζητούμενο σύστημα παιδείας, δεν είναι τόσο η ορολογία (η ονοματοδοσία) των θεσμικών λειτουργιών και των προσώπων/λειτουργιών, όσο η προκρινόμενη σκοποθεσία (ο τελικός προορισμός, στον οποίο αναμένουμε να φτάσουμε με τους νέους σχεδιασμούς, καθώς και ο χρόνος που εκτιμάται ότι θα χρειαστούμε). Η σκοποθεσία, στη συνέχεια, θα εξειδικευθεί με την περιγραφή των διαδοχικών βημάτων υλοποίησης των αποφάσεων (δηλ. με τη *στοχοθεσία*, της νέας προσέγγισης). Αναμένουμε, κατά συνέπεια, από τους νέους θεσμικά υπεύθυνους, περιγραφή των αρμοδιοτήτων και του έργου των προσώπων, οι οποίοι θα αναλάβουν την υποστήριξη των εκπαιδευτικών της πρώτης γραμμής, των εκπαιδευτικών της τάξης με όρους *ανάλυσης έργου* (task analysis). Αναμένουμε να προδιαγράψουν την προαιτούμενη επιστημοσύνη/εμπειρογνωμοσύνη τους, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους και το πώς θα επιλεγούν, προκειμένου να αναλάβουν τον σημαντικότερο εκείνο ρόλο που θα τους αναθέσει η πολιτεία. Κατά τη γνώμη μας, στην παρούσα συγκυρία, οι υποστηρικτές των εκπαιδευτικών της πρώτης γραμμής είναι ο *πλέον σημαντικός παράγοντας αναστροφής του κλίματος απαισιοδοξίας*, η διαθεσιμότητα των οποίων και θα αποτελέσει προγνωστικό παράγοντα για το αν και πότε η παιδεία μας θα αποκτήσει δυναμική αναστροφής του γκρίζου και απαξιωτικού κλίματος, το οποίο βιώνουν οι κύριοι συντελεστές της και οι άμεσα και έμμεσα ωφελούμενοι από την απαραίτητη αναμενόμενη βελτίωση. Οι ρηξικέλευθες τομές είναι, βέβαια, επιθυμητές και καλοδεχούμενες, αρκεί να

προέρχονται από θεσμικά πρόσωπα με *αυτοσεβασμό* και εμφανή *τιμιότητα* στις προτάσεις τους. Και η τεκμηρίωση της τιμιότητας των προτάσεων αποδεικνύεται από την επαρκή στήριξή τους, θεωρητικά/εμπειρικά, και με ερευνητικά δεδομένα από την παγκόσμια εκπαιδευτική-ερευνητική κοινότητα και όχι με προσωπικές, ενδεχομένως, αστήρικτες απόψεις και γενικά ιδεολογήματα. Η αντιμετώπιση της πρόσφορης και αποτελεσματικής παιδαγωγικής με όρους 'θρησκείας' ουδέποτε, στην ιστορία της παγκόσμιας εκπαίδευσης, ωφέλησε. Το φαινόμενο των 'Πολέμων της Ανάγνωσης', που ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του '50 (*The Reading Wars*, http://jan.ucc.nau.edu/jar/Reading_Wars.html) αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Μια συνετή προσέγγιση των προβλημάτων της εκπαίδευσης του τόπου μας, στηριγμένη σε ερευνητικά δεδομένα και στη συνέχιση της διερευνητικής/στοχαστικής διαδικασίας στην πρώτη γραμμή της εκπαίδευσης, από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς (αυτό απαιτεί, βέβαια, ουσιαστική αναβάθμιση του ρόλου του και απομάκρυνση της 'ρετσινιάς' του πειθήνιου και χωρίς αντιρρήσεις εφαρμοστή των κεντρικά αποσπελλομένων οδηγιών/εντολών των copyrasters), θα μπορούσε να αναπτρώσει τις ελπίδες για μια σταδιακή βελτίωση και την, σε βάθος τριετίας, σταδιακή ανάκαμψη των κύριων δεικτών ποιότητας του συστήματος παιδείας. Και αν θεωρούμε ότι η κύρια αυτή και πλέον ουσιαστική απόφαση αφορά τα πρόσωπα που θα προστρέχουν στην υποστήριξη του εκπαιδευτικού της πρώτης γραμμής, αυτό δεν σημαίνει ότι είναι αυτή και η πλέον ουσιαστική αλλαγή, εκείνη δηλ. που θα βοηθήσει καίρια και με διάρκεια την αναβάθμιση της παιδείας μας. Η απόφαση άμεσης ποιοτικής στήριξης του εκπαιδευτικού της πρώτης γραμμής αφορά και αναφέρεται κυρίως στην *προσωρινή* συγκράτηση της πορείας διαρκούς απαξίωσης, την οποία βιώνουν οι συντελεστές του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η κεντρική αλλαγή που θα προκρίνει την αναστροφή της υποβάθμισης της δημόσιας παιδείας σχετίζεται με την Τιτάνια προσπάθεια που θα απαιτηθεί για να στηριχθεί η παιδεία μας σε έναν βασικό και από τους πλέον καίριους και ουσιαστικά αναγεννητικούς της παράγοντες. Ο καίριος αυτός παράγοντας, κάτι αντίστοιχο με το 'αυγό' που αναμένουμε, μετά την εκκόλαψή του, να μετατραπεί -ακολουθώντας μια φυσιολογική πορεία ανάπτυξης- σε 'κοτόπουλο', προσδιορίζει και την -ενδεχομένως- θετική, στάσιμη ή -ενδεχομένως- αρνητική πορεία του πεδίου. Υπονοούμε, βέβαια, το ελληνικό πανεπιστήμιο, ιδιαίτερα στην περιοχή των Παιδαγωγικών και της Διδασκαλίας, μιας περιοχής που δεν φημίζεται για τη συμμετοχή της στα διεθνή ερευνητικά δρώμενα, αν και διαθέτει λαμπρούς ερευνητές-πρόσωπα, αναγνωρισμένους διεθνώς επιστήμονες, οι οποίοι -δυστυχώς- δρουν και αναπτύσσονται ως ερευνητές, χωρίς επαρκή θεσμική/κρατική υποστήριξη. Εξαιτίας του απαξιωτικού αυτού του γεγονότος, οι ερευνητές μας ταλαιπωρούνται στο 'χάος' της ελληνικής πανεπιστημιακής αμετροέπειας, ιδιαίτερα στην περιοχή των Παιδαγωγικών σπουδών, όπου η 'αυθεντία' προσδιορίζεται και οχυρώνεται πίσω από τον κατεχόμενο τίτλο της θέσης και, ενδεχομένως, δεν ενδιαφέρεται (ή δεν μπορεί) να αποκτήσει και την *έξωθεν καλή μαρτυρία* για την επιστημοσύνη της: δηλ. τη συμπερίληψή της στο διεθνές citation index των ερευνητών της παγκόσμιας εκπαιδευτικής κοινότητας.

Συνήθειες που είναι απαραίτητο να υποστούν συστηματική απομάθηση

Το Δεκέμβριο που πέρασε (2014) αναρτήθηκε στον ιστοχώρο του ΥΠΑΙΘ το νομοσχέδιο της ειδικής εκπαίδευσης και δόθηκε προθεσμία ολίγων ημερών για δημόσια διαβούλευση, πριν σταλεί στην νομοπαρασκευαστική επιτροπή της Βουλής. Όσοι ενδιαφέρονται ειλικρινά και διαχρονικά για το πεδίο και αφιέρωσαν επαρκή χρόνο (και τον απαραίτητο κόπο) για να το μελετήσουν, διαπίστωσαν με έκπληξη ότι οι παρατηρήσεις της προηγούμενης διαβούλευσης, πολλές εκ των οποίων ήσαν αντικειμενικά εύστοχες και μελετημένες, απουσίαζαν -στη συντριπτική τους πλειοψηφία- από το νέο σώμα του νομοσχεδίου. Επιπρόσθετα, οι συντελεστές του εγχειρήματος

της διαδικτυακής ανάρτησης δεν είχαν την ευαισθησία να προχωρήσουν, ούτε στην ελάχιστη δυνατή βελτιωτική παρέμβαση, που λογικό είναι να απαιτούν οι πολίτες, σε μια ευνομούμενη πολιτεία, στην οποία οι δημόσιοι λειτουργοί της σέβονται τον πολίτη που τους μισθοδοτεί: τη γλωσσική επιμέλεια των δημοσιοποιούμενων εγγράφων! Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο εστερείτο και πολλών άλλων, μεταξύ των οποίων και την απαραίτητη νομική επεξεργασία! Σε μια χώρα, συνεπώς, που ταλανίζεται τα τελευταία -δύο τουλάχιστον- χρόνια από την α-νόητη διαδικασία της προσωπικής αξιολόγησης των εκπαιδευτικών, φαντάζει υπερρεαλιστική η εικόνα της εξόφθαλμης ανεπάρκειας των υπηρεσιών/θεσμών, οι οποίες υποτίθεται ότι εξασφαλίζουν -μαζί με άλλους θεσμούς της πολιτείας- τα απαραίτητα δεδομένα για να προχωρήσει η εκάστοτε πολιτική ηγεσία στο νέο αναβαθμισμένο σχεδιασμό ποιοτικής βελτίωσης της παιδείας μας. Εκείνους, ποιος άραγε τους αξιολογεί και ποια είναι η βαθμολόγησή τους; Προφανώς, στον τόπο μας η απαξίωση έχει πλέον καταστεί ενδημική στους θεσμούς και τα πρόσωπα, τα οποία βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας, ώστε ενδεχόμενη επιτυχία στην αντιμετώπιση εγγενών προβλημάτων να διαφημίζεται ως κάτι ανάλογο ενός θαύματος (δες το παράδειγμα του ελληνικής εμπνεύσεως θεσμού των ΚΕΠ). Επειδή, ωστόσο, από όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε και πρόσωπα αξιόπιστα και νοήμονα υπάρχουν ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και τους διαχειριστές της διοίκησης της παιδείας μας, τα οποία διαθέτουν την απαραίτητη όρεξη για εργασία και δημιουργία, τις απαραίτητες δεξιότητες συνεργασίας, αλλά και τη γενικότερα ελλείπουσα κοινή λογική, η ελπίδα μιας αναστροφής της απαξιωτικής πορείας της δημόσιας παιδείας παραμένει ενεργή και εφικτή και μάλιστα με υψηλά ποσοστά πιθανοτήτων επιτυχίας! Μένει, να διαμορφωθούν οι απαραίτητες συναινέσεις, ώστε να αναζητηθούν και να βρεθούν τα πρόσωπα που θα ανταποκρίνονται στη συγκεκριμένη σκοποθεσία και στοχοθεσία και τα οποία θα στελεχώσουν τους θεσμούς. Μια σειρά αποφάσεων που να περιγράφει βασικά προαπαιτούμενα του νέου οράματος, της συνδυαστικής αποθησαύρισης της διεθνούς εμπειρίας και της άμεσης τροποποίησης του περιβάλλοντος μάθησης -μέσα από ένα ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης- θεωρούμε ότι θα είναι σχετικά εύκολο να ληφθούν, όταν υπάρξει ανοικτός δημόσιος, ειλικρινής διάλογος. Αλλά ο προσδιορισμός και η περιγραφή των προαπαιτούμενων αυτών δεν είναι του παρόντος. Οι συγκεκριμένοι θεσμικοί εκπρόσωποι, όταν επιλεγούν, θα επιφορτισθούν με το καθήκον της μορφοποίησης και της επικοινωνίας του νέου οράματος αλλαγής της ελληνικής παιδείας και των χαρακτηριστικών του.

Ακόμη και αν οι προτάσεις που διατυπώθηκαν στο παρόν κείμενο θεωρηθούν 'ανεπίκαιρες' ή -ίσως- και αποσπασματικές, μπορούν να αποτελέσουν μέρος ενός ευρύτερου και περισσότερο φιλόδοξου σχεδίου. Θεωρούμε, ωστόσο, ότι ελάχιστοι μπορούν να διατυπώσουν τεκμηριωμένες διαφωνίες ως προς την αναγκαιότητα η ελπίδα αναβάθμισης της παιδείας αυτού του τόπου να στηριχθεί -κατά κύριο λόγο- στον εκπαιδευτικό της πρώτης γραμμής, τον εκπαιδευτικό της τάξης. Κάθε υπηρεσία, κάθε θεσμός της δημόσιας γραφειοκρατίας, του πολιτικού και νομικού συστήματος αυτής της πατρίδας μπορούν να αποκτήσουν σημασία και ωφελιμότητα, όταν στο πλέον σημαντικό μέρος της εμπλοκής τους στο σύστημα παιδείας συμμετέχουν και ενεργούν με γνώμονα την υποστήριξη του εκπαιδευτικού της πρώτης γραμμής. Αναμένουμε, επίσης, πως οι περισσότεροι θα συμφωνήσουν πως: η μόνη ελπίδα επιβίωσης αυτής της πατρίδας στο 'λάκκο των λεόντων' που στήνουν για τις αδύναμες οικονομικά χώρες οι απάτριδες τοκογλύφοι της παγκοσμιοποίησης εναπόκειται στην ποιοτική/αποτελεσματική παιδεία. Εννοείται πως η συγκεκριμένη παιδεία θα παρέχεται δωρεάν σε όλους αδιακρίτως τους πολίτες/κατοίκους αυτής της χώρας, σε ένα σχολείο για όλους τους μαθητές.

Και μια τελική επισήμανση, το ένα σχολείο για όλους τους μαθητές, δεν είναι εύκολο να γίνει πραγματικότητα, αν δεν στηριχθεί επαρκώς από όλους τους συντελεστές της δημόσιας ζωής και, μάλιστα, κατά προτεραιότητα. Ένα σχολείο, λοιπόν, για όλους... με όλους!